



## DOPISY JOSEFA SCHULZE A JOSEFA ZÍTKA (EDIČNÍ PŘÍLOHA)

Petra Váchová

### 1) 2. května 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Škoda, že jsem se se svým studiem nedostal dále, jinak bych se z žertu ucházel o profesuru. Ale snad přijde něco později. Před odjezdem jsem mluvil se Zítkem, neprojevoval tehdy žádnou chuť místo přijmout. Bylo by pro ústav velkou výhodou, kdyby se jim ho podařilo získat, protože on je schopný a ambiciózní. [...] Thun má údajně všude velký vliv. Jak Hlávka, tak Zítek jsou pod jeho ochranou.<sup>1</sup>

### 2) 19. června 1864 Vídeň, Josef Schulz otci (výňatek)

Architekt Zítek se bude ucházet o profesuru. Jak se mi to jeví, chce ale žádost podpořit svým právě dokončeným projektem.<sup>2</sup> Nepospíchá příliš, protože je do konce června čas. Navíc o něj pak bude mít zájem celá „česká strana“. Jen Ullmann je proti němu, protože by za katedrou rád viděl sám sebe nebo svého švagra. Nyní je možné porovnat jejich výkony. Ullmannovy nikoli, protože se jeho nejlepší práce nemohou srovnávat ani se Zítkovými průměrnými. Výkony jeho švagra rovněž ne, protože zatím ještě nic nevykonal.<sup>3</sup> Restauruje sice hotel rakouského vyslanectví v Římě, s [vlastní] rekonstrukcí by se ale mělo začít teprve v momentě, kdy s tím již bude hotov.<sup>4</sup>

### 3) 7. srpna 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Je pro mě nyní nezbytné zjistit, zda mohu počítat s cestovním stipendiem. Proto se teď budu radit s profesorem Sicardsburgem. Právě od toho se bude odvíjet, zda budu muset svoje působení na akademii prodloužit do dubna. Pokud by mi dal oprávněné naděje na [získání] stipendia, musel bych se přizpůsobit a vyčkávat. V odlišném případě se budu muset poohlédnout po něčem jiném. A potom by tu bylo ono místo asistenta architektury za 700 zlatých.<sup>5</sup> Lhůta pro podání žádosti běží do 28. srpna. Prosím proto milé rodiče, aby mi sdělili podmínky, které je třeba splnit pro získání tohoto místa. Informace lze získat v kanceláři nebo na ředitelství techniky. V Zítkovi bych tam měl dobrého protektora. A pokud by tomu tak nebylo, šel bych k profesorovi nebo k Zítkovi do ateliéru. To vše se musí rozhodnout v tomto měsíci.<sup>6</sup> [...] Ullmann najde v Zítkovi soupeře, na kterého rozhodně nemá, a doufejme, že Ullmannova hvězda brzy pohasne.

### 4) 9. září 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Mluvil jsem s panem Zítkem kvůli panu Faussovi. Slíbil mi, že napíše přímo zemskému maršálovi a přimluví se za něj.<sup>7</sup>

<sup>1</sup> Patrně je míněn František Antonín Thun (1809–1870), mecenáš umění a člen Společnosti vlasteneckých přátel umění a člen a později ředitel Krajské jednoty. Byl vlastníkem Thun-Hohensteinského paláce, jehož adaptaci díky Zítkovu prostředkování Josef Schulz následně několik let řídil. Hlavním pojítkem byly ale nejspíše ještě méně formální vazby v rámci obnoveného uměleckého salonu (srv. Roman PRAHL – Zdeněk HOJDA, *Umění v konverzaci – Thunův salon*, in: Helena LORENZOVÁ, Taťána PETRASOVÁ (ed.), *Salony v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 18. ročníku sympozia k problematice 19. století, Plzeň 12.–14. března 1998, Praha 1999*, s. 44).

<sup>2</sup> Josef Zítek se nepřihlásil do konkursu vypsáného na toto místo, z přihlášených uchazečů však nebyl komisí vybrán nikdo a díky přimluvě, patrně ze strany prof. Karla Kořistky, byl nakonec jako kandidát navržen právě on. (Srv. Z. DVORÁKOVÁ, *Josef Zítek*, s. 99 a 103–104). Hotovým projektem nejspíše míní Zemské muzeum ve Výmaru, kde byl v dubnu téhož roku položen základní kámen k stavbě.

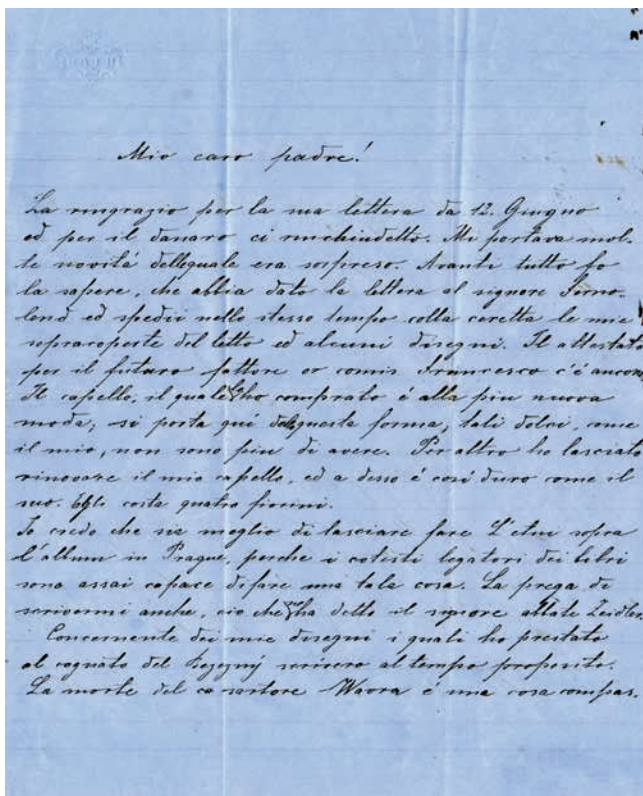
<sup>3</sup> O místo se ani jeden z obou jmenovaných neucházel, Ullmann ovšem zasedal ve sboru znalců, jmenovaném zemským výborem, který schvaloval návrhy profesorského sboru k obsazení uprázdněných profesur. (Srv. A. V. VELFLÍK, *Dějiny technického učení*, s. 438). Roku 1874 se Schulz společně se Zítkem stali skutečnými konkurenty dvojice spřízněných architektů Vojtěcha Ignáce Ullmanna (1822–1897) a Antonína Viktora Barvitia (1823–1901) v rámci soutěže o Dům umělců (Rudolfina), vyhlášené Českou spořitelnou. (Srv. Z. DVORÁKOVÁ, *Josef Zítek*, s. 99–100).

<sup>4</sup> Barvitiu v Římě pobýval od roku 1854 jako stipendista. Návrhem na restaurování renesančního komplexu Palazzo di Venezia v Římě, kde sídlilo rakouské velvyslanectví, jej pověřil velvyslanec František Collredo-Waldsee v roce 1856. Barvitiu provedl v letech 1856–1858 průzkum paláce a vydal k němu podrobnou stavebně technickou zprávu. Následně začaly na palácovém komplexu pod jeho vedením probíhat rozsáhlé restaurátorské práce. Z Říma se vrátil v roce 1866. Schulz narážel zřejmě na skutečnost, že se práce vleky. Srv. také Ignaz Philipp DENGEL, Max DVORÁK a Hermann EGGER, *Der Palazzo di Venezia in Rom*, Wien 1909. Nejnověji a nejkomplexněji srv. Pavel KALINA, Antonín Barvitiu: plány a skici pro Palazzo Venezia v Římě, Praha 2023.

<sup>5</sup> Platy asistentů byly ve výši 500, 600, 700 nebo 800 zl. (Srv. A. V. VELFLÍK, *Dějiny technického učení*, s. 445). Josef Schulz skutečně obdržel tuto částku (Srv. Ředitelství Pražské polytechniky J. Schulzovi 7. ledna 1865, NTM, MAS, AA, f. 46 Schulz, ID 20070302/05).

<sup>6</sup> Z dopisu rodičům z 5. 7. 1864 vyplývá, že Josef Schulz kvůli vytoženému cestovnímu stipendiu usiloval také o získání akademické ceny v závěru studia (tzv. Függerovu cenu). V průběhu srpna však zjistil, že se profesorský sbor akademie rozhodl přesunout udělení ceny na duben 1865 po plánovaném říjnovém 14. sjezdu německých architektů. (Srv. Bericht über die XIV. Versammlung deutscher Architekten und Ingenieure, abgehalten am 30., 31. August, 1. und 2. September 1864 zu Wien, Wien 1865). Profesorem byl patrně míněn A. von Sicardsburg.

<sup>7</sup> Profesor Josef Fauss (var. Fouza, 1812–?), působil na Staroměstském gymnáziu, byl Schulzovým soukromým učitelem italštiny. Schulz v korespondenci s rodiči řešil také přimluvu za Faussovo přijetí na pražskou polytechniku, kterou chtěl prostředkovat přes Zítka. To se Faussovi podařilo až v roce 1869. (Srv. A. V. VELFLÍK, *Dějiny technického učení*, s. 607). Zemským maršálem byl Karl von Rothkirch-Panthen (1807–1870).



**Obr. 1.** Úvod Schulzova dopisu otci v italštině (19. 6. 1864). Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 96.

A nyní přichází jedna závažná záležitost. Sám Zítek mně nabídl, abych převzal místo asistenta v Praze s ujištěním, že plat by mohl být jistě zvýšen až o 150–200 zlatých. Kromě toho mi řekl, že by pro mě udělal vše možné, i kdyby se mi ta pozice nezamlouvala. Tato nabídka pro mě byla velmi lákavá, tím spíše, že jsem díky ní získal přednost před ostatními uchazeči. [...] Pro případ, že by vše ztroskotalo, pokryl jsem, jak jsem uvedl, všechna rizika, a kdo ví, zda pak nebude možné získat stipendium od zemského výboru díky Zítkovu vlivu. Za jaké a čí náklady člověk cestuje, je hostejné, pokud člověk cestuje. Zítek má u zemského výboru velký vliv a já doufám, že díky němu mnohého dosáhnu. Má mě velmi rád a byl naprosto nadšený, když jsem mu dnes řekl, že bych byl ochoten stát se jeho asistentem, a hned začal s tím, že mi zařídí zvýšení platu. Nato mě požádal, abych se o to místo ucházel, aby tak bylo učiněno zadost formalitám. On bude potom tím, který si ze žadatelů bude volit asistenta, protože si to při přijetí profesury vymínil jako podmínku. Proto bych to místo považoval za jisté. [...] Vždy bylo mým úmyslem se jednou

usadit v Praze. Nyní jsou k tomu příznivé okolnosti a budu mít snad štěstí. Má se stavět technika, muzeum, divadlo. To jsou stavby, na kterých bych se mohl podílet. A vždycky je pro mě snazší vyhrát, když už budu na místě.

### 5) 17. září 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Zítek si sám zvolí a určí svého asistenta. Jakmile uplynula lhůta pro podání žádosti, přijel z Prahy<sup>8</sup> a řekl mi, že se nyní musí snažit najít si asistenta atd., jak jsem Vám sdělil v minulém dopise. Odpoledne mu teď pomáhám sestavovat podklady pro přednášky, pomáhám mu také s kreslením, za což mu od zemského výboru byla vyměřena speciální částka.<sup>9</sup> Zamýšlí zahájit přednášky nejdříve po Novém roce, protože jsou dosavadní přípravy časově náročné a chce až do této doby zůstat ve Vídni. Protože jsem do toho teď taky zapojen, nemohl bych rovněž Vídeň opustit dříve. Mimochodem taky si chci dát do pořádku [vlastní] plány, teprve potom mohu podnikat kroky stran stipendia. [...] Sicardsburg mě nedávno doporučil Zítkovi a pak mi to sdělil.<sup>10</sup> Místo v Praze by mohlo být velmi příjemné. Zítek chce, abych mu pak příležitostně pomáhal s jeho pracemi.

### 6) 30. září 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Moje záležitosti se odkládají, dokud Zítek neodjede do Prahy, což se pravděpodobně stane příští týden. Potom bude hned pracovat na tom, aby bylo těch stanovených 700 zlatých zvýšeno. Jak se vyvíjejí věci pana Fausse, zatím nevím. Jakmile se Zítek vrátí, opět mu to připomenu.<sup>11</sup>

### 7) 15. října 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Především Vám musím oznámit, že pan Zítek dnes jede rychlíkem do Prahy, aby tam mimo jiné uvedl do pořádku i mou záležitost. Byl tento týden v Grazu a zdržel se tam déle, než předpokládal, takže do Prahy vyráží až dnes. Dalším důvodem, proč přesunul svůj odjezd, bylo dosud nevydané nejvyšší rozhodnutí (jako obligátní potvrzení profesury panovníkem). Nyní se dozvěděl, že se tak stane na konci měsíce. I přesto je ministerstvo překvapeno rychlým vyřízením jeho záležitosti. To, že se studium na technice zvýšením školného a ztížením osvobození od něj právě nezlehčuje, považují za zcela správné a spravedlivé, protože nyní k němu budou [rozuměj: studenti] přistupovat s větší vážností a nebudou studovat kvůli vysvědčení. A na pracovitě bude ohled brán vždy. Mimochodem školné v podobných institucích je stejně vysoké.<sup>12</sup>

<sup>8</sup> Podle této poznámky se pravděpodobně Zítek při své cestě z Výmaru do Vídně zastavil v Praze, jak předpokládala Z. Dvořáková (Z. DVOŘÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 104). Zajímavé je, že Schulz, podobně jako Zítek, rovněž neprošel jinak běžným soutěžním řízením (Srv. A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 444).

<sup>9</sup> Pravděpodobně se jedná o částku vyhrazenou na financování kreslených předloh. Srv. také dopis z 15. 11. 1864.

<sup>10</sup> V tomto dopise dále Schulz líčí, jak mu i profesor Sicardsburg, který ho původně od přijetí asistentského místa odrazoval, doporučil Zítkovu nabídku přijmout. Jako člen profesorského kolegia totiž zjistil, že cestovní stipendium bude přiděleno studentovi profesora Friedricha Schmidta (1825–1891) a další stipendium bude vypsáno až za dva roky. Srv. dopis Josefa Schulze otci 14. 8. 1864.

<sup>11</sup> Slibované navýšení asistentského platu nemělo nastat ještě velmi dlouho – srv. Schulzovu žádost o zvýšení částky na 900 zlatých. (J. Schulz Ministerstvu kultu a vyučování, 11. 7. 1893, NTM, MAS, AA, f. 46 Schulz, ID 20070302/05). Je zajímavé, že Jiří Pacold byl roku 1864 jako prozatímní docent pozemního stavitelství honorován pouze částkou 600 zl. (Viz A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 450).

<sup>12</sup> Školné bylo výměrem zemského výboru z 26. 6. 1864 zvýšeno z původních 15,75 zl. na 50 zl. ročně. § 11 Organického statutu Polytechnického ústavu, přijatého zemským sněmem 11. 4. 1863, stanovil jeho výši na základě návrhu zemského výboru. Zproštění od školného nebo jeho snížení bylo vyhrazeno pro tuzemské studující, kteří prokázali chudobu a dobrý prospěch. (Srv. A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 412).

## 8) 24. října 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Jak jsem zmínil ve svém posledním dopise, měl pan Zítek v sobotu 15. [října] jet do Prahy. Něco do toho ale přišlo a on neodjel a odložil den odjezdu na dnešek, 24. [října]. Cestu do Prahy chtěl také spojit s výletem do Petrohradu za hrabětem Černínem. Dnes zrána ale hrabě Černín poslal telegram, že sám přijede do Vídně, a tak Zítek předběžně odložil svou cestu do Prahy až do svého potvrzení.<sup>13</sup> Před ním nechce vystupovat jako profesor a s tím souvisí také má záležitost. Takže trpělivost přináší růže.

## 9) 15. listopadu 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Nyní byl profesor Zítek potvrzen. V sobotu to bylo posláno na místodržitelství, odkud to došlo na techniku a jemu [rozuměj: Zítkovi]. Brzy si tedy budete moci jeho jméno přečíst v novinách. Teprve poté se odebere do Prahy kvůli mému jmenování a kvůli povolení financí pro vyhotovení předloh, knih atd. Tedy nebude to už trvat dlouho, soudě podle dosavadního vývoje událostí pravděpodobně snad ještě v tomto měsíci.

## 10) 9. prosince 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Konečně se stalo to, na co jsme tak dlouho čekali. 6. [prosince] bylo na zasedání zemského výboru potvrzeno mé jmenování. To mi sděluje pan Zítek v dopise datovaném ze 7. tohoto měsíce a zároveň zmiňuje, že bych měl být připraven na brzké povolání [rozuměj: do Prahy]. Zdá se, že má se mnou něco v plánu, protože mi psal, zda bych mu mohl poslat všechny své kresby. Tak jsem dal dohromady vše možné a poslal. Také to album tam je.<sup>14</sup> Musím se tedy poté pomalu chystat na cestu; stále ale zatím nevím, kdy se tak stane.

## 11) 12. prosince 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Nyní to jde právě tak rychle, jak to dříve šlo pomalu. Dnes psal pan Zítek z Prahy, abych byl připraven odcestovat ze dne na den, protože někdy teď mi do Vídně bude doručena výzva v tomto smyslu. Takže balím a chystám podle možnosti. [...] Musím si tu ještě leccos opatřit, abych potom v Praze mohl bez prodlení zahájit oficiální návštěvy, teprve potom budu moci po příjezdu úspěšně zahájit svou činnost. Budu totiž zpočátku zcela sám, protože pan Zítek bude



Obr. 2. Vizitka J. Zítka. Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 393.

muset ještě nějaký čas zůstat ve Vídni, aby si zde uspořádal vlastní záležitosti.

## 12) 15. prosince 1864 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Dnes přišel dopis od pana Zítka s pokynem, abych každopádně přijel ještě před koncem týdne do Prahy. Pokud by to nebylo vůbec možné, mám odcestovat rychlíkem v sobotu. Přijedu tedy v sobotu rychlíkem, protože odtud nemohu odjet dříve.

## 13) 30. prosince 1864 v Praze, Josef Schulz Josefu Zítkovi

Vážený pane Zítku, v reakci na Váš dopis ze 25. tohoto měsíce Vám sděluji následující.<sup>15</sup> Ohledně těch dvou pokojů v Ovocné ulici opatřených nábytkem mohu říci, že jsou za prvé tmavé a za druhé se nacházejí v zadní části malého dvorku. Podle mého soudu určitě nebudou vyhovovat. Proto jsem tou záležitostí pověřil agenta, nicméně jsem dosud bez odezvy. Důvodem bude patrně to, že jsou již pěkně pokoje zadané. S Novým rokem se snad nějaké uvolní.<sup>16</sup>

Sál na kreslení bude do 6. [prosince] provizorně připraven. A náš sál! To bude trvat ještě dlouho. Je to už povoleno, ale bylo mnoho seškrtáno. Jak říkal správce, nebude povolena skříňka na knihy, stejně tak psací stůl s jednou deskou. Doktor Görner tu dělá mnoho hluku a snaží se ústav vybavit tak levně, jak jen to je možné.<sup>17</sup>

Byl zamítnut návrh profesorského kolegia ohledně obsazení katedry kreslení. Velebil jsem v tyto dny Dr. Pinkase a vysoudil jsem z jeho projevů, že by tuto pozici rád dal Antonínu

<sup>13</sup> Josef Zítek v letech 1862–1864 navrhoval pro Eugena Karla hraběte Černína (1796–1868) úpravy zámeckého areálu. Realizována byla v letech 1862–1863 pouze novostavba pivovaru, který nahradil původní objekt v jižním křídle zámeckého areálu. (Srv. K. KSANDR, *Architekt Josef Zítek*, s. 64–65).

<sup>14</sup> Z časových důvodů se ještě nemohlo jednat o fotografické album Belvederu, které podrobněji ve své studii popisuje Petra Trmková.

<sup>15</sup> Dopis se nepodařilo dohledat.

<sup>16</sup> Z další korespondence ani jiných indicií nevyplývají související podrobnosti. Nicméně je pravděpodobné, že Zítek zapojil Josefa Schulze i do hledání ubytování pro sebe, resp. ještě spíše pro svou švagrovou Marii a bratra Jana, který zažádal o profesuru kreslení na pražské reálce, kde již dříve působil jako asistent. Srv. Z. Dvořáková, *Josef Zítek*, s. 110.

<sup>17</sup> Advokát Antonín Görner (1822–1885) byl zpravodajem pražské polytechniky při zemském výboru. (Srv. F. JÍLEK – V. LOMIČ, *Dějiny ČVUT*, díl I/sv. 1/, s. 479–480).

Mánesovi [SIC].<sup>18</sup> Zemský výbor rozhodl, že do konce ledna musí vyzvaní malíři odevzdat své práce a profesorský sbor musí předložit svůj návrh. Plat ve výši 600 zlatých nechce nikdo předem zvyšovat.<sup>19</sup>

Vzniknou z toho ještě tvrdé boje. Mezi malíři je proto také velké vzrušení. Včera jsem byl v Umělecké besedě a dostal se ke stolu, který byl obsazen malíři. Vyjadřovali se o té záležitosti i o mé maličkovosti ostrými slovy. Naštěstí pro mě, že jsem nebyl rozpoznán. V příloze posílám skici pro skříňky. Podle vyjádření dr. Görnera nebude možné je nechat vyhotovit. Je vždy dobré, když je co zjednodušovat.

Konečně Vám, pane von Zítek, přeji šťastný nový rok a hlavně velkorysejší a přístupnější zemský výbor, který namísto, aby působil hned v počátcích obtíže, bude překážky překonávat. S veškerou úctou zůstávám

Váš oddaný Jos[ef] Schulz

#### 14) 9. dubna 1866 Výmar, Josef Zítek Josefu Schulzovi

Milý pane Schulzi!

Protože se dnes stěhuji, budu moci stěží přijít do školy. Pomozte panu Víškovi vytvořit Dia podle mé studie z Farnesiany.<sup>20</sup>

Prosím, abyste panu Ježkovi řekl, že má přijít po 3. hodině do mého bytu.<sup>21</sup>

S pozdravem

J. Zítek<sup>22</sup>

#### 15) 6. října 1867 Výmar, Josef Zítek Josefu Schulzovi

Milý pane Schulzi,

ujměte se zápisů ve dnech 10.–12. října. Co se týká požadavků na posluchače, držte se přesně studijního plánu na rok 1867–1868. Podle něj se musí posluchači, kteří chtějí navštěvovat kurs Architektury I,<sup>23</sup> prokázat frekventačními

vysvědčeními i vysvědčeními ze zkoušek z předmětu kreslení, modelování a Stavitelství pozemní I. Do kursu II. beztak nastupují jen posluchači z předchozího roku (I. kurzu). Pokud by nastaly nějaké výjimky, opatřete si příslušné instrukce na rektorátu. Zeptejte se tam také na to, zda bude u zápisu požadováno potvrzení o zaplacení školného nebo o osvobození od něj. Další potřebné informace o zahájení výuky ještě obdržíte.

Pokud byste na mě měl nějaký další dotaz, napište mi neprodleně sem, protože tu budu ještě v úterý.

S nejlepším pozdravem

Váš J. Zítek

#### 16) 10. října 1867 Vídeň, Josef Zítek Josefu Schulzovi

Milý pane Schulzi,

protože se do Prahy vrátím pravděpodobně teprve na začátku listopadu,<sup>24</sup> musíte do té doby vést výuku, k čemuž bych Vám rád poskytl následující informace: Se žáky z minulého ročníku jsem, jak víte, došel k římské architektuře a odpřednášel jsem z ní obecně charakteristické rysy. Nyní se na to naváže výklad jednotlivých římských staveb. Začnete tedy potom u studentů II. kurzu výuku římským obytným domem a nechte je provést několik barevných pompejských studií. Za příznivých podmínek byste se mohli pustit při nejlepším do obnovy malé obytné budovy nebo části pompejských lázní. Tyto práce by měly zhruba zabrat dobu mé nepřítomnosti. Co se týká nových studentů, bude přeci jen nutné jim poskytnout úvod do perokresby ornamentu. Nechte je tedy alespoň dva až tři týdny ještě kreslit modely.

Vyučování zahajte stejně jako ostatní kolegové 15. října podle hodin ve studijním programu.

Ohledně Morelovy směnky jsem mluvil s Müllerem, který mi vysvětlil, že muselo dojít k omylu, protože všechny pohledávky, které měly být od Morela vymáhány, vznesl Müller.

<sup>18</sup> Samozřejmě je zde míněn Josef Mánes (1820–1871), tedy syn Antonína Mánesa (1784–1843). Advokát a politik Adolf Maria Pinkas (1800–1865) byl v letech 1861–1865 poslancem zemského sněmu a členem zemského výboru. V jeho domě bydleli a dětství se svou ovdovělou matkou prožili Josef Zítek s bratrem Janem. Z této doby se také znali s Josefem Mánesem, který k Pinkasovým chodil na návštěvy. (Srv. Z. DVOŘÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 12–15).

<sup>19</sup> Architektonické kreslení vyučoval v letech 1859–1864 Jiří Pacold. Z celkem osmi uchazečů byl v roce 1864 nakonec příslušnou komisí vybrán Antonín Dvořák (1817–1881), jmenovaný výměrem zemského výboru z 28. 2. 1865. Výbor vyzval profesor. sbor 27. 12. 1864 k předložení nového návrhu, zřejmě aby hlasování byli přítomni také nově jmenovaní členové komise, včetně Zítka, který byl ale ještě na přelomu roku ve Vídni. (Srv. F. JÍLEK – V. LOMIČ, Dějiny ČVUT, díl I/sv. 1/, s. 547 a A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 447, 619).

<sup>20</sup> 19. 3. 1866 uspořádal Josef Zítek ve velkém sále Staroměstské radnice výstavu svých návrhů i cestovních kreseb a fotografií, mezi nimiž patrně nechyběla ani jeho studie římské Villy Farnesiny. Své studijní skici a kresby tedy nejspíš Zítek dále využíval jako studijní materiál pro posluchače. (Srv. Z. Dvořáková, Josef Zítek, s. 133 a Tagesbote aus Böhmen, 20. 03. 1866, 15(79), s. [4]). Výnos byl věnován ve prospěch pražské polytechniky. Mohlo se snad jednat o studenta polytechniky Augusta Víška z dolnorakouského Wöllersdorfu, který získal ve školním roce 1866–1867 jako jediný ocenění za odevzdanou práci v oboru stavitelství (srv. A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 508). Patrně šlo o tutéž osobu, které byla společně s Františkem Pavikovským svěřena realizace objektu české polytechniky v Karlových kasárnách. (A. V. VELFLÍK a Jan KOLÁŘ, Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademií a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno: pamětní spis na oslavu založení stavovské inženýrské školy v Praze před 200 lety a 100-letého trvání polytechnického ústavu Pražského, Praha, 1910; 1925. sv. 1–2, s. 74).

<sup>21</sup> Je možné, že je míněn budoucí kreslič v Zítkově kanceláři Josef Ježek nebo budoucí stavbyvedoucí Národního divadla Karel Ježek (Srv. Z. DVOŘÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 152 a 186).

<sup>22</sup> Na rubu uvedeno „9/4 /18/66“. Podle rukopisu patrně Schulzova poznámka o datu nedochované odpovědi.

<sup>23</sup> Jednalo se o přednášku pro čtvrtý ročník oboru pozemní stavitelství. Architektura II. byla určena až pro ročník pátý. Srv. Přehled přednášek na cí. král. Českém polytechnickém ústavu v Praze: pro školní rok, Praha 1866, 1865–1875 (1866/67), s. 6.

<sup>24</sup> Zítkova nepřítomnost se opravdu protáhla minimálně do poloviny listopadu 1867, jak svědčí provizorní potvrzení studentu Wenzelu Johnovi z 16. 11. 1867, ve kterém Schulz potvrzuje, že mu bude studijní vysvědčení vydáno až po návratu prof. Zítka (NTM, MAS, AA, f. 65 Zítek, ID 20070614/03). Zítek se sice nakrátko do Prahy vrátil 12. 10., ale již 19. 10. odjel do Řezna, Mnichova a 30. 10. odcestoval do Curychu, aby se zde setkal s G. Semperem a 2. 11. pak do Stuttgartu na schůzku s A. Gnauthem, 7. 11. do Výmaru a následně přes Lipsko do Prahy. (Z. DVOŘÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 156–157).

Müller v této záležitosti dokonce telegrafoval do úvěrního ústavu.<sup>25</sup>

### 17) 21. září 1868 Baden, Josef Zítek Josefu Schulzovi

Milý pane Schulzi,  
můj pobyt zde se, počítáno společně s pobytem ve Vídni, může protáhnout na osm až deset dní a tak Vás pravděpodobně ve Vídni uvidím. Pošlete mi sem otisk Goetheho nadace (poste restante Baden u Vídne).<sup>26</sup> Sdělím Vám o tom své mínění telegraficky nebo dopisem. Zároveň Vás žádám, abyste u tajemníka rektora ověřil, zda a jací kandidáti se ucházejí o místo asistenta, a abyste mě o tom informoval.<sup>27</sup> Dostanete ode mě z Vídne mou aktuální adresu.

S nejlepším pozdravem

Váš Josef Zítek

Pokud by na mé jméno přišla nějaká pošta, prosím o její zaslání.

### 18) 30. 9. 1868 Vídeň, Hotel Wandl, Josef Zítek Josefu Schulzovi

Milý pane Schulzi,  
hrabě Thun se ptá, jaký honorář požadujete za svou práci v Thunovském paláci. Sdělte mi poštou Váš konkrétní požadavek.<sup>28</sup> Můj pobyt zde se ještě o šest až osm dní protáhne. Určil jste si den odjezdu?

S nejlepším pozdravem

Váš J. Zítek

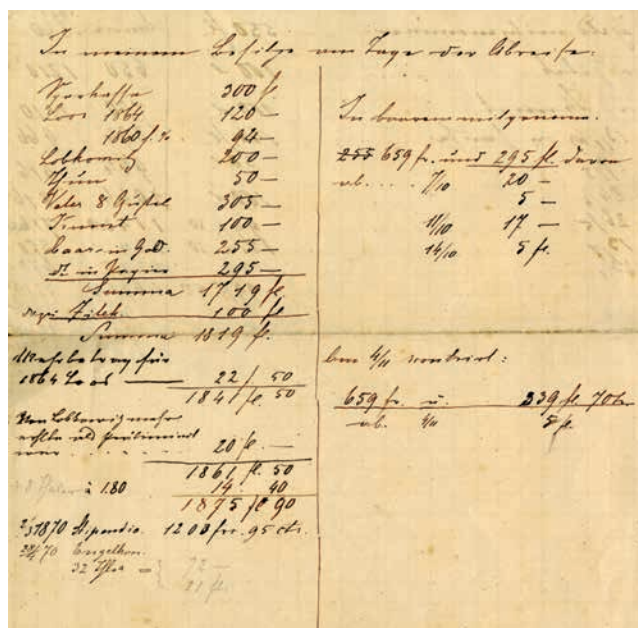
### 19) 12. října 1868 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Zítek chce dnes do Prahy, protože 15. [října] musí začít ve škole.

### 20) 22. října 1868 [Pešť], Josef Schulz rodičům (výňatek)

Zdá se, že jsem se dostal z louže pod okap. Chtěl jsem co nejrychleji, jak jen to bude možné, do Itálie, ale jak vyplývá z mého dnešního dopisu, stále ještě vězím v Rakousku. [...]

Ve Vídni mi p[an] Zítek zanechal na starost svou švagrovou.<sup>29</sup>



Obr. 3. Účetní poznámky J. Schulze z jeho italské cesty (1868–1870), včetně poznámek o příjmech od Thunů a Lobkowiczů. Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 22.

### 21) 27. prosince 1868 Vídeň, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Ohledně peněz poslaných panem Zítkem prosím, abyste podnikli následující. Mohli byste mi prosím, milí rodiče, po Novém roce prostřednictvím kreditní banky poslat na nějaký zdejší bankovní dům asi 300 zlatých v mincích, abych je dostal kolem 15. ledna?<sup>30</sup>

### 22) 17. února 1869 Řím, Josef Schulz Josefu Zítkovi

Vážený pane von Zítek!

Ačkoliv nemám jistotu, že je můj první dopis z Říma již ve Vašich rukou, přesto na něj chci ve svých dalších rádčích navázat a přenechat odpovědnost italské poště, že jej snad doručí na Vaši adresu.<sup>31</sup> S popeleční středou vstoupila do celého římského života šed'. Byl karneval, ale horší než ty předchozí, protože se jednak z Římanů téměř nikdo neúčastnil, jednak nebyl ještě zrušen stav obležení z roku 1867.

<sup>25</sup> Nepochybně se zde jedná o transakci související s nákupem knih pro pražskou polytechniku v pařížském nakladatelství A. Morel. V roce 1866 dokonce nákupem u tohoto nakladatelského domu Josef Zítek překročil přidělenou dotaci. (Srv. František JÍLEK – Václav LOMIČ, Dějiny ČVUT, s. 534). „Müller“ by mohl být shodný s Františkem Müllerem (1835–1900), který na polytechnice působil od roku 1867 jako mimořádný, resp. od r. 1868 řádný profesor geodézie. (Srv. A. V. VELFLÍK a J. KOLÁŘ, Dějiny technického učení, s. 310–311).

<sup>26</sup> Není jasné, o jaký dokument konkrétně šlo, nicméně kontakt J. Zítka s Goetheho nadací ve Výmaru je doložen. (Srv. Goethe- und Schiller- Archiv Weimar, Bestand Autographensammlung, Sign. GSA 131/2, Joseph Zitek 1866–1869).

<sup>27</sup> Jednalo se o asistentské místo za Josefa Schulze, které od 1. listopadu 1868 obsadil Štěpán Tragl (Srv. A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 578).

<sup>28</sup> Platba se patrně poněkud protáhla, protože teprve v dopise 18. 12. 1868 píše Jan W. Schulz svému synovi, že hrabě Thun poslal 50 zlatých a zároveň se syna táže, zda je má uložit do spořitelny nebo (a jak) mu je případně má zaslat (ANM, Josef Schulz, inv. č. 96). K tomu záznam Z. Wirtha na evidenční kartě k pozůstalosti J. Schulze: „Z navrhovaných úprav dochován jen detail pilastru a hlavic; podle korespondence řídil J. Schulz úpravy a přestavby v paláci Thunovském po několik roků; práci tuto prostředkoval mu Zítek.“, ÚDU AV ČR, OD, fond Zdeněk Wirth, k. LXXI-W, Lístkovnice k projektům Josefa Schulze, pol. 22).

<sup>29</sup> V srpnu roku 1867 postihl Zítkova bratra Jana záchvat mrtvice, Josef Zítek se jeho rodině snažil vypomoci finančně a ve volných chvílích svou přítomností rozptýlit švagrovou. (Z. DVOŘÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 154). Josef Schulz se z Vídne vypravil za rodinou svého bratrance Johanna Kunsta do Pešti, odkud si rovněž žertem stěžoval, že jej příbuzní nechtějí pustit: „Ich dränge täglich zur Abreise, aber man will mich nicht lassen.“ (Jiná pasáž v tomtéž dopise).

<sup>30</sup> V originále: „In Franken, nicht Papier“.

<sup>31</sup> Zmiňovaný dopis se zatím nepodařilo dohledat.

Tyto dva faktory do velké míry ovlivnily charakter karnevalu.<sup>32</sup> Zbyly z něj ještě konfety a zablácené kytice, které na mě padaly častěji a hojněji, než mi bylo milé. Zejména to byli Angličané, kteří v tom neznali hranic. Také obě naše politické kapacity Lev Thun a Martinic,<sup>33</sup> které v současnosti přebývají v Římě, nezůstávaly pozadu za ostatními a házely podle svých možností.

Pan Urbánek<sup>34</sup> s rodinou se zde také zdržel déle a koupil u Benzonioho<sup>35</sup> jednu Rebeku za 10000 zl. Zde žijících Rakušanů se nepříjemně dotklo, že vůbec nenavštívil jejich ateliéry a vynaložil tak velkou sumu za sochu, která není žádný originál, ale už šestá kopie. Kromě toho u Benzonioho objednal pomníky pro své zesnulé děti.<sup>36</sup>

Z Výmaru je zde momentálně dvorní rada Ludekus s manželkou a setrvává do Velikonoc.<sup>37</sup> Kromě toho sem přijel architekt Martens z Kielu a nadává jako zavilý gotik na vše, co nekončí fiálami.<sup>38</sup> Mají sem dorazit také další hosté, a sice pánové Ullmann a Barvitiuz. Zda oba přijedou jen na Velikonoce nebo na delší čas, nevím. Posledně jmenovaného údajně překvapila horlivost, se kterou se pod vedením jeho následovníka Dona Giovannioho restauruje benátský palác. V důsledku toho vznikly ve věži trhliny, přesto se pokračuje dál s báječnou ledabylostí a má se za to, že to způsobil Barvitiuz tím, že zatížil věž zazděním vrchních oken. Ale pro případ, že by věž jednoho dne spadla, mají teď náhradu v bronzovém reliéfu, který byl nalezen při bourání jedné zdi. Nemá sice žádnou zvláštní hodnotu, jak se ujišťují, ale bude tím obohacen vídeňský kabinet starožitností.<sup>39</sup> Benátský palác hostí nyní nového obyvatele, pana Poláka.<sup>40</sup> Jak jsem vyrozuměl, dostal na žádost vyslance roční penzi a bezplatně ateliér. V poslední době se mu dařilo tak moc špatně, že pro něj již byla připravena sbírka, když se naskytl tato příležitost.

Od poloviny ledna máme předjaří. Mandloně a broskvoně odkvétají. Fialky jsou v plném rozkvětu. Na trhu už lze vidět zelený hrách a dokonce jahody. Zasloužíme si to ale za těch osm přežitých dní tuhé zimy. Sníh sice v Římě nepadal, přesto ale byla většina fontán zamrzlá a zmrzly skoro všechny pomerančovníky a citroníky. Jednoho dne ráno ukazoval teploměr dokonce -6 °. Schován jako medvěd do svého severského kabátu jsem se smál Italům, kteří běhali s malými ohřívači [v originále: „scaldini“] v ruce, až to konečně bylo dost i na mě, takže jsem již nemohl ve Vatikánu dál pracovat. Teď, když je vše šťastně překonáno a nehrozí zima, má

každý veselou mysl a vychutnává si nádherné počasí, jak jen může. Nedávno, 7. února jsem jel na oslu přes Frascati, Tusculum a Monte Porcio. Ačkoliv jsem neměl to potěšení políbit při tom matičku zemi, přesto jsem to několik dní ještě cítil v nohou a ještě dlouho jsem měl pocit, že mám toho ušatého pod sebou. To zvíře, na kterém jsem jel, bylo docela zvláštní. Když některý z jeho druhů dostal holi za uši jako pobídku, ujížděl se mnou kvapem pryč v domnění, že by tomu u něj mohlo být stejně. Jiná věc je, jak při tom bylo mně. Třmeny byly sice upevněny ze sedla, ale kdo by mohl dosvědčit, že sedlo již pevně drželo? Většinou jsem totiž byl mimo dohled ostatních a neměl jsem tudíž žádného svědka. Před časem jsem také odeslal knížeti Lobkovicovi dopis s účtem za kazatelnu a zároveň jsem jej žádal, aby laskavě sdělil odpověď i Vám, protože jsem přesvědčen o Vašem přátelství.<sup>41</sup> Co nejsrdečněji Vás zdravím a prosím Vás, abyste mi příležitostně ráčil zaslat také pár řádek, které mi poskytnou informaci o tom, jak se máte.

Josef Schulz

### **23) 29. března 1869 Řím, Josef Schulz rodičům (výňatek)**

Také zpráva, že mi kníže Lobkovic prostřednictvím profesora Zítka poslal obnos 220 zlatých, pro mě byla příjemná a bude mi milé, když mi o takových zásilkách v každém dopise dáte vědět.

### **24) 20. května 1869 Siena, Josef Schulz rodičům (výňatek)**

Tesařovi [rozuměj: Bedřichu Tesařovi] jsem psal jednou a Zítkovi dvakrát, aniž bych od nich zatím obdržel odpověď. Čím to je, nevím.

### **25) 27. května 1869 Siena, Josef Schulz rodičům (výňatek)**

Ale Zítkovi jsem psal již dvakrát a Tesařovi jednou a jsem stále ještě bez odpovědi. Teď chci podniknout ještě jeden pokus vyžádat si novým dopisem známky o jejich životě. Pokud se mi to ani potom nepodaří, budu zas o jednu zkušenost bohatší.

<sup>32</sup> Když se roku 1867 pokusil Giuseppe Garibaldi již podruhé obsadit Řím, poslala tam opět své vojsko Francie.

<sup>33</sup> Jednalo se o politiky hraběte Leopolda Lva Thuna (1811–1888) a hraběte Jindřicha Jaroslava Clam-Martince (1826–1887).

<sup>34</sup> Ferdinand Urbánek (1821–1887) byl podnikatel v cukrovarnictví, politik, kulturní organizátor.

<sup>35</sup> Giovanni Maria Benzoni (1809–1873) byl italský neoklasicistní sochař, jenž provozoval sochařskou dílnu, která měla uspokojit dobovou poptávku těch návštěvníků Itálie, kteří si chtěli odvézt domů památky jako suvenýry. Zahalenou Rebeku vyhotovil roku 1864 ve dvou velikostech ve vícero exemplářích. Srv. <https://high.org/collection/the-veiled-rebekah/>. [citováno 2024-10-01].

<sup>36</sup> Nejspíš šlo o Ferdinanda (1859–1867) a Marii (1863–1867), zesnulé na začátku roku 1867. Srv. Digitalizované policejní přihlášky pražského policejního ředitelství (konskripce) 1850–1914 <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/index.php?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:874&karton=663&folium=374> [citováno 2024-06-03].

<sup>37</sup> Patrně se jedná o některého z členů výmarské rodiny Ludecus.

<sup>38</sup> Gustav Ludolf Martens (1818–1882), německý architekt a stavitelský mistr.

<sup>39</sup> Don Giovanni by mohl být identický s jedním z inspektorů stavby Giovannim Antonellim († 1877). Srv. AT-Österreichisches Staatsarchiv/Haus, Hof- und Staatsarchiv, Gesandtschafts- und Konsulararchive Gesandtschaftsarchiv Rom Vatikan III Akten 83-11 (<https://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=4113080>) [citováno 2024-10-01]. Uvedený reliéf by se mohl shodovat s nálezem nádoby s medailí z roku 1865, zmiňovaným K. Chytillem, nebo nějakým navazujícím nálezem. (Srv. Karel CHYTIL, Palazzo di Venezia v Římě, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, č. 3, 1910, s. 145). A. Kubiček tuto pasáž editorsky zcela přešel.

<sup>40</sup> Leopold Polák (1806–1880), český malíř, který působil v Itálii a zemřel v Římě.

<sup>41</sup> S největší pravděpodobností se jedná o účet za návrh kazatelny pro kostel ve Vliněvsi. (Srv. také následující dopis).

**26) 12. července 1869 Praha, Josef Zítek Josefu Schulzovi poste restante**

Pro všechny případy ihned podejte žádost. Nikdo nemůže předem říci, zda uspějete. Termín podání do 19. [července]. Uchazeči jsou Pacold, Bulíř, Tesař, [Kraisil].<sup>42</sup> Dopis bude následovat.

S nejlepšími pozdravy

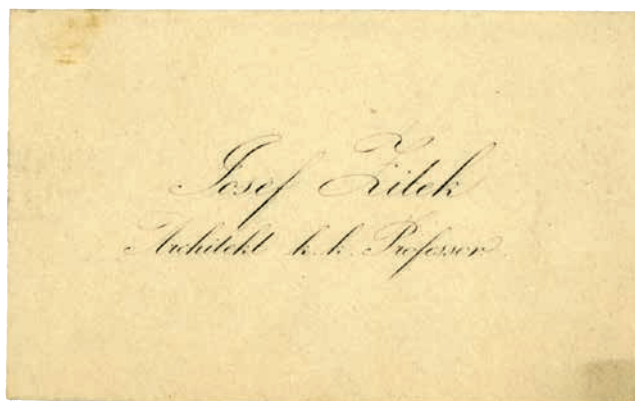
Zítek

**27) 12. července 1869 Milano, Josef Schulz rodičům (výňatek)**

Profesor Zítek mi dnes telegrafoval, zda bych se chtěl ucházet o profesuru pozemního stavitelství.<sup>43</sup> V návaznosti na to Vám zasílám žádost a prosím Vás, abyste ji ještě jednou prošli a připojili následující přílohy. Prosím, abyste žádost předali samotnému prof. Zítkovi a vyslechli si jeho mínění, zda něco nechybí. Je třeba to odevzdat na rektorátě na Starém Městě v 1. patře, samozřejmě na polytechnice. Rivalem [rozuměj: Schulzovým] je taky Tesař, proto prosím, abyste celou žádost považovali za důvěrnou.

**28) 13. července 1869 Milano, Josef Schulz rodičům (výňatek)**

Včera jsem Vám odeslal dopis s mou žádostí o profesuru pozemního stavitelství s prosbou, abyste ji s odpovídajícími přílohami odevzdali na rektorátě. Neměl jsem vůbec úmysl se o ni ucházet, protože mi je toto místo vzdálené. Z toho důvodu jsem vznesl na Zítka dotaz, co by na mém místě dělal a on mi odpověděl, že bych to měl pro všechny případy obeslat. Proto jsem to udělal. Dosud se přihlásili čtyři uchazeči – Tesař, Bulíř, Pacold a jeden neznámý. [...] Záležitost obsazení profesury architektury s českým vyučovacím jazykem profesorem Niklasem je následující. Niklas je už postarší muž, který touží po klidu. Jako profesor architektury má méně práce, a proto se o ni také ucházel. Asistent Růžička je můj žák, docela nadaný mladý muž.<sup>44</sup> Zmínky o Šimkovi<sup>45</sup> a dalších jménech v novinách s tím nemají nic společného. Dneska tak, zítra jinak. Je to práce Zítkových protivníků. Také mě jednoho dne čeká [podobná] cesta. Záležitost s Měšťanskou besedou není tak, jak si myslíte, ale takto. Měšťanská beseda požádala své zdejší členy



**Obr. 4.** Vizitka J. Zítka (bez data). Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 393.

o vyhotovení plánů v době, kdy jsem nebyl členem. Tesař, prof. Niklas a jiní poslali své práce a byl vybrán Tesařův projekt. Zítek vůbec nebyl ve hře.<sup>46</sup>

**29) 17. srpna 1869 v Praze, Josef Zítek Josefu Schulzovi**

Milý pane Schulzi!

Ačkoliv jsem se již mnohokrát chystal Vám psát, teprve nyní jsem se dostal k odpovědi na Váš dopis. Doufám, že si nebudete myslet, že to je zapříčiněno mým menším zájmem o Vás. Se stejnou účastí, jakou jsem pro Vás vždy měl, přijímám zprávy o Vašich cestách, studiích, zážitcích atd. a těší mě, že Vám bylo umožněno podniknout cestu do Itálie, Mekky umělců. Jistě si domů ze své cesty přinesete bohatou sklizeň, k jejímuž zhodnocení budete mít jistě dostatek příležitostí. Od Vašeho odjezdu se zde leccos změnilo. Nejdůležitější změnou je rozdělení polytechniky. Převzetím profesury architektury profesorem Niklasem se uvolnilo místo pro pozemní stavitelství, na které byl na prvním místě navržen pan Tesař a na druhém pan Pacold. Vy a pan Bulíř na třetím místě jste obdrželi po třech hlasech. Pravděpodobně jste s tím již obeznámeni, stejně jako s tím, že zemský výbor jmenoval pana Tesaře suplujícím profesorem pro tento obor. Pro Vás by to podle mého soudu neměla být žádná nevýhoda, že jste toto místo nezískal, protože by Vás to odklonilo od Vaší již tak úspěšně započaté dráhy. Věřím, že se nemusíte obávat o svou budoucnost, zejména v současnosti, kdy je po kvalifikovaných architektech všude poptávka.

<sup>42</sup> Alois Bulíř (1838–1899) převzal roku 1869 po Bedřichu Tesařovi funkci stavbyvedoucího Národního divadla. Nejisté čtení posledního jména – neodpovídá ani jednomu z kandidátů, které uvádí Velflík. Vedle tří jmenovaných a J. Schulze je zde zmíněn jen Jiří Zach. (A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, S. 612–613).

<sup>43</sup> Zemský výbor svým výnosem ze 14. 5. 1869 uložil vytvořit dva samostatné profesorské sbory – český a německý. Josef Zítek se 16. 5. dozvěděl, že pro katedru architektury se počítá s Josefem Niklasem (Srv. Z. DVORÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 176 a 178). Proto patrně oslovil Josefa Schulze s návrhem, aby se ucházel o jím uvolněnou profesuru pozemního stavitelství.

<sup>44</sup> Vilém Růžička byl od 1. listopadu 1868 asistentem pozemního stavitelství u prof. Niklase. (Srv. A. V. VELFLÍK, Dějiny technického učení, s. 577).

<sup>45</sup> Otec v dopise z 8. 7. 1869 uvádí Jana Šimka, toho času v Římě. Patrně se ale jednalo spíše o sochaře Ludvíka Šimka (1837–1886), který v té době skutečně pobýval díky státnímu stipendiu v Římě. (ANM, J. Schulz, inv. č. 96).

<sup>46</sup> Josef Schulz zde reaguje na úsměvně hořkou pasáž z dopisu otce Jana z 8. 7. 1869: „*Jak si myslím, byl Zítek původně požádán o realizaci divadla [rozuměj: divadlo ve Dvoře Králově], což ale kvůli nedostatku času odmítl a zaangažoval Tebe. Těž případ nastal v záležitosti Měšťanské besedy, kterou přenechal Tesařovi, který měl ale se svým projektem větší štěstí než Ty, protože si tím vybudoval renomé a pravděpodobně i nezávislost, zatímco Tobě vznikly jen výlohy a žádné odměny. Proč Ti Zítek nepřenechal Besedu a Tesařovi divadlo?*“ (ANM, J. Schulz, inv. č. 96). Měšťanská beseda v dnešní Vladislavově ulici byla postavena podle projektu B. Tesaře v letech 1868–1871 (Srv. <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5686> [citováno 2024-10-01]).

Ohledně naší školy architektury Vám jen sdělím, že panu Martinkovi byla udělena cena za řešení úlohy – zábavního parku na Žofině – a že jsem hned v prvním ročníku měl sice málo, ale velmi snaživých a nadaných studentů, kteří se studiu věnovali se vši vážností a horlivostí.<sup>47</sup> Věřím, že v příštím školním se to podaří v širším měřítku. Se svým současným asistentem Traglem jsem velmi spokojen. Pan Tragl nyní zahajuje svou studijní cestu po Německu.<sup>48</sup>

Při stavbě divadla [rozuměj: Národního] nastoupil na místo pana Tesaře od 1. března pan Bulíř. Na místo pana Novotného pan Váša, který ale v nejbližší době nastoupí na jiné pro něj příznivější místo. V mém ateliéru je již tři měsíce zaměstnán také pan Martinek, který projevuje mnoho nadání, porozumění a rychlé pochopení zadaných úloh. Při tom je navíc hbitý kreslíř. Stavba divadla pokračuje nyní pomalu, protože kameníci neplní své závazky ohledně termínů dodání. Muzeum ve Výmaru bylo slavnostně otevřeno 27. června. Místnosti se vystavením uměleckých děl zvětšily. 28. tohoto měsíce jedu do Výmaru, abych se zúčastnil jednání soutěžní poroty o předložených návrzích na výzdobu schodiště.

A nyní mi řekněte, jak dlouho máte v úmyslu zůstat v Itálii a kam pak zamýšlíte směřovat Vaše kroky? Jak mi sdělil Váš pan otec, požádal jste o prodloužení stipendia. Nepochybují, že Vám bude vyhověno. Bylo by pro Vás velkou výhodou, kdybyste svou studijní cestu mohl prodloužit do Belgie, Francie a Německa. Snad Vám to bude umožněno. Přeji Vám mnoho štěstí na dalších cestách, posílám nejlepší pozdravy a zůstávám Vaším upřímným

J. Zítkem

Dejte o sobě brzy vědět

### 30) 18. srpna 1869 Florencie, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Jen jedno je mi nápadné. Byl přeci vypsán konkurs na místo řádného profesora, proč byl Tesař jmenován jen suplujícím? Je to znamení nedůvěry v jeho schopnosti. Jsem zvědav na další detaily.

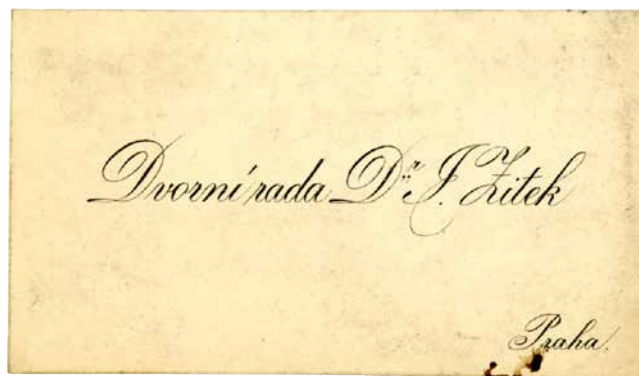
### 31) 5. září 1869 Florencie, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Obsazení profesorem Tesařem je vcelku dobré a já jsem přesvědčen, že by se jen tak lehce nenašel jiný kandidát s tolika praktickými znalostmi. Jen – zda vytrvá?

### 32) 10. září 1869 Florencie, Josef Schulz Josefu Zítkovi

Vážený pane Zítku!

Naprosto mě zaskočilo, když jsem při otevírání posledního dopisu z domova našel také dopis Váš. Tak přeci jen



Obr. 5. Vizitka J. Zítka (bez data). Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 393.

nezapomněl, byla má první myšlenka, když jsem zahlédl Váš mně tak milý rukopis. Zvědavost, s jakou jsem jej četl, lze srovnat téměř s touhou hladového po jídle. Musím přiznat, že mi Vaše dlouhé mlčení vniklo nejroztodivnější myšlenky. Takže mi z toho vzniklo pár chmurných okamžiků. Ale teď už jsem zas spokojen. Všechna sdělení, které mi Váš dopis přináší, mne velmi zajímají. Jednu zprávu jste ale přece zamlčel. Od cizích lidí jsem se dozvěděl o vyznamenání, které Vám udělil velkovévoda ku příležitosti otevření muzea.<sup>49</sup> Měl jsem z toho radost, byl bych Vám poblahopřál, ale nevěděl jsem, jak byste to přijal; činím tak tedy teď a při tom doufám, že nezpochybníte upřímnost mého přání.

Pokud ministerstvo jako v minulém roce mou žádost o prodloužení stipendia zamítne, potom jsou moje dny v Itálii sečteny a vrátím se kolem Nového roku zpět. Nechci v to ale doufat. Nemám sice ve Vídni vůbec žádnou protekci, uklidňuji se ale myšlenkou, že budu moci svůj pobyt prodloužit. Co si pak počnu? Tady by nestačil jeden otazník, musel bych přidat další a byla by to zároveň odpověď. Budu možná něco publikovat, pokud najdu nějakého nakladatele. Už bych byl teď něco zveřejnil, ale člověk je zde tolik od všeho vzdálen. Mám teď velkou chuť učit, není mi ale ještě úplně jasné, o čem a kde. Čas asi i zde leccos vyjasní. Od Milána jsem pozadu se zprávou z cesty. V horní Itálii jsem zažil horké dny, což znamenalo pracovat zde co nejintenzivněji v co nejkratším čase a i přes to velké vedro podnikat exkurze. Navždy si budu pamatovat Certosu kvůli těm mnoha moskytiérám.<sup>50</sup> Brzy jsem musel na rukou hledat místa, která jsem neměl rozbodaná [rozuměj: od komárů]. K tomu říkal můj hostitel vždy „Trochu obtěžují a nic víc.“<sup>51</sup>

Po těchto špatných dnech jsem si udělal výlet do Coma a Belaggia,<sup>52</sup> kde jsem došel k závěru, že každý, kdo má peníze, udělá lépe, když se ubytuje u jezera Como, než když člověk projíždí zemi jako architekt. Tyto krásné dny měly ovšem také svůj konec a já jsem opustil Miláno, abych se přes Bergamo, Bresciu, Cremonu, Piacenzu, Parmu,

<sup>47</sup> Tematická práce – návrh zábavního domu na Žofině posluchače Ondřeje Martínka z Domažlic byla nejen na Zítkův návrh odměněna, ale roku 1869 bylo také zemskému výboru doporučeno odkoupení vypracovaných plánů. (Srv. F. JÍLEK – V. LOMIČ, Dějiny Českého vysokého učení, s. 545 nebo také O. V., Pražské ostrovy, Architektonický obzor 1914, č. 13, s. 11–12).

<sup>48</sup> Stephan Tragl (1845–1892) Srv. Gabriela WOHANKOVÁ, Stavební dílo Czernin-Morzínů ve Vrchlabí ve 2. pol. 19. století s kontextem architekta Stephana Tragla, diplomová práce na KTF UK, Praha 2022.

<sup>49</sup> V rámci slavnostního otevření Zemského muzea ve Výmaru 27. 6. 1869 dekoroval velkovévoda Karel Alexander Josefa Zítka rytířským řádem Bílého sokola. (Srv. Z. DOŘÁKOVÁ, Josef Zítka, s. 181 a MAS NTM, AA, f. 65 Zítka, ID 20070614/03).

<sup>50</sup> Moskytiéry – v originále: „Zanzari“; Certosa – kartuziánský klášter ze 14. století na jihu Florencie.

<sup>51</sup> V originále: „Non si niente molestano un poco e niente di piu.“

<sup>52</sup> Como – město v italské Lombardii, Belaggio – obec ve stejnojmenné provincii.



Modenu a Bolognu dostal konečně do Florencie. V Brescii jsem váhal, zda mám pokračovat přes Veronu a Mantovu. Nakonec jsem se vydal výše uvedenou trasou a nyní jsem šťastně dorazil do Florencie, bydlím v Casa Santi, Borgo Santi Apostoli 5 a zůstanu zde do půlky října. Neměl by mi dojít studijní materiál, ani potřebný čas. Často jsem si naříkal, proč má den v Itálii jen 24 hodin, z čehož více než polovina přijde vniveč. Utěšuje mě ale přeci jen, že se těm, co tu byli přede mnou, nevedlo lépe. Nyní jsou jistě v Německu otevřena velká stavidla, protože vidíte více lidí s červenými bedkry než skutečných Italů. Je tu také Ernst Förster,<sup>53</sup> který se chystá dokončit své dějiny umění. Očekává se Ferstel a Stor[c]k.<sup>54</sup> Jinak vidí člověk před každou významnou budovou sedět člověka na polní židlička. Člověk se brzy dostane do rozpaků, když kreslí něco, co ještě není známé. V St. Croce byla objevena řada výborně dochovaných fresk od Giotta. Chystá se obnova kostela a jinak špatně přístupné kaple Pazzi, zřízené pro bohuslužby.<sup>55</sup>

S přátelskými pozdravy zůstávám

Váš upřímný Josef Schulz

### 33) 3. ledna 1870 Řím, Josef Schulz rodičům (výňatek)

Od Zítka jsem nedostal žádné výstupní vysvědčení jako asistent, ačkoliv jsem jej o to opakovaně písemně žádal. Pravděpodobně na to zapomněl. Hned po návratu do Prahy se s tím na něj proto obrátím.

### 34) 27. března 1870 Řím, Josef Schulz Josefu Zítkovi

Vážený pane von Zíteke!

Naposledy jsem Vám psal 29. 12. minulého roku<sup>56</sup> Od té doby jsem od Vás nedostal žádný dopis. Bez ohledu na to píšete dnes, opět z oprávněných důvodů. Buď Vám budou mé řádky příjemné, a tedy Vás potěší, nebo tomu tak není a potom je můj dopis aktem msty.

Zde je motiv, proč Vám píšu. Pan Machytka<sup>57</sup> nyní dorazil do Říma, vyřídil mi Vaše pozdravy a vyprávěl mi o stavbě vřidelny haly v Karlových Varech, kterou se nyní zabýváte.<sup>58</sup> S jeho příchodem vstoupilo zas trochu života do našeho římského živoření. Především jsme založili český umělecký spolek, jehož počet dosáhl již čtyř členů.<sup>59</sup> A protože jsou tu architekti zastoupeni třemi členy, drží také střídavě předsednictví. Spolek se schází v zadní části Café Greco vedle kuchyně. Stanovy zatím nepotřebujeme. Za nynějšího skvělého



Obr. 6. Vizitka J. Zítka (bez data). Zdroj: ANM, Josef Schulz, inv. č. 393.

počasí podnikáme pilně výlety na venkov. Nedávno jsme navštívili nejnovější vykopávky za Caracallovými láznemi. Hluboko pod jejich úrovní byl objeven dům s krásnými podlahami a jednoduchou nástěnnou malbou. Byl vícepodlažní a svým půdorysem je podobný pompejským. Pozemek patří soukromníkovi, který, co najde, to hned prodá.

Esposizione romana nebudí žádný rozruch.<sup>60</sup> Itálie je zastoupena pouze papežským státem a zahraničí Francií a Bavorskem. Z architektury tam není vůbec nic, pokud člověk nepočítá některé oltáře. Nejlépe je zastoupeno drobné umění, jmenovitě bronz od lyonských řemeslníků. Skutečně bych nemohl zmínit nic vynikajícího. Mnozí, kteří se chtěli zúčastnit, na poslední chvíli odstoupili, protože panovalo velké pobouření stran chování komise. Člověk nedostal žádnou záruku. Byly odmítány dobré práce cizinců, aby tím nedošlo k poškození věcí vystavených Římány. Nahota byla zakázána. A tam, kde nebylo možné něco jednoduše vrátit, byla nahota tím nejméně vhodným způsobem zakryta, takže tím bylo dosaženo pravého opaku. Dokonce ani jezulátko na jednom z obrazů toho nebylo uchráněno a obdrželo na poslední chvíli zástěru. Navštěvníci se chovali zcela nezúčastněně. Ve čtvrtek, který je vyhrazen pro šlechtu, jsou výstavní sály prázdné.

Zajímavý je model chrámu sv. Petra, který je asi 2 sáhy<sup>61</sup> dlouhý a vyvedený s velkou přesností, rozebíratelný, takže jsou tím zdůrazněny vnitřní konstrukce a dekorace. Nechybějí přirozeně ani návrhy na památníky koncilu.<sup>62</sup>

<sup>53</sup> Ernst Joachim Förster (1800–1885), německý historik umění a malíř. Míno je patrně dílo *Denkmale italienischer Malerei vom Verfall der Antike bis zum sechzehnten Jahrhundert*, Leipzig 1870–82.

<sup>54</sup> Rakouští architekti Heinrich Ferstel (1828–1883) a Josef Storck (1830–1902).

<sup>55</sup> Kaple Bardiů a Peruzziů florentské baziliky Santa Croce jsou vyzdobeny Giottovými freskami. Ty byly na počátku 18. století přemalovány bílou barvou a v roce 1840 odkryty a ne zcela citlivě zrestaurovány. Autorem kaple na východní straně klášterního ambitu byl Fillippo Brunelleschi.

<sup>56</sup> Dopis se nepodařilo dohledat.

<sup>57</sup> Architekt Jan Machytka (1844–1887) byl v této době na stipendijním pobytu v Itálii. Následně společně s Františkem Schmoranzem (1845–1892) absolvoval studijní cestu po Egyptě a Palestině (Srv. např. Jindřich VYBÍRAL, „Ja habibi...“ Z korespondence Františka Schmoranze mladšího, *Umění*, roč. 69, č. 4 2021, s. 474–483).

<sup>58</sup> V originále „Brunnenhalle“, Kubiček v překladu uvádí doslovně „karlovarské lázeňské kolonády“. Není jasné, zda měl Josef Schulz na mysli projekt kolonády jako celku nebo nějakou jeho dílčí část. Projektem se Zítek zabýval od jara 1869, realizace byla dokončena roku 1881.

<sup>59</sup> Kromě J. Schulze se jednalo o Františka Schmoranze, Jana Machytka a sochaře Ludvíka Šimka (1837–1886) (Srv. A. KUBIČEK, *Dva dopisy*, s. 281).

<sup>60</sup> Roku 1870 byla v římském katolickém kostele Santa Maria degli angeli otevřena tzv. *Esposizione relativa all'arte Cristiana e al culto cattolico*. Dnes je součástí historických sbírek Vatikánských muzeí (Musei Vaticani).

<sup>61</sup> Tj. 3, 79 m.

<sup>62</sup> Roku 1869 svolal papež Pius IX. první vatikánský koncil (1869–1870). (Srv. A. Kubiček, *Dva dopisy*, s. 281–282, pozn. 8).

O náhlé smrti preláta Zeidlera máte jistě povědomí z novin.<sup>63</sup> Klášter si přál převezení těla do Prahy. K vzniklým překážkám a událostem, které se při takových přesunech obvykle vyskytují, se přidalo ještě následující. Každý farář v Římě má právo doprovázet mrtvého až k hrobu, přičemž mu za každou míli náleží 5 zlatých. Ani v tomto případě se farář nechtěl vzdát tohoto práva. Protože si ale uvědomil, že Praha leží příliš daleko za městskými hradbami Říma, chtěl se spokojit s částkou 800 zlatých. Díky prostředkování tajemníka knížete Schwarzenberga slevil na 500 zlatých.

Před několika dny sem dorazil Josef Mánes. Podnikl cestu, přestože neumí ani slovo italsky, v důsledku čehož zaplatil tolik, že to až vůbec nevypadá věrohodně. Pronajal si tu byt, donesl si tam své věci a pak jej nemohl nikde najít, protože zapomněl adresu.<sup>64</sup>

Po Velikonocích chci podniknout cestu na Sicílii, čímž bych rád zahájil svůj návrat. Budu cestovat ve společnosti pana Machytky a slibuji si od cesty to nejhezčí. Vráťím se odtud do Neapole a potom půjdu po břehu Jaderského moře směrem k severu.<sup>65</sup> Měl bych se vrátit domů obtěžkán studiemi. Zdali pak ale nepřijde také sklizeň podle setby!

Až dosud nebyl na papežském území přebytek stříbrných peněz, ale protože jsou díky Francii papežské peníze mimo kurz, je jich zde více, než je příjemné.<sup>66</sup>

V Palazzo Venezia je opravdu veselo. Všechny byty jsou obsazeny. Jen se nemohou mladí umělci s odlišnými zvyklostmi vždy snést. Pánové Polák a Romako<sup>67</sup> jsou ústřední postavy, kolem kterých se sdružují tábory. Naštěstí zatím vše probíhalo smírně.

A nyní si dovoluji ještě jednu otázku. Uděláte mi, dokud ještě pobývám v Římě, radost ještě jedním dopisem? Někdy mi

připadá, jako bych po svém návratu měl potkávat jen samé cizí lidi.

Konečně ještě prosím, abyste vyřídil mé nejlepší pozdravy Vaší paní švagrové a Vašemu panu bratrovi.

Váš oddaný Josef Schulz

### **35) Josef Zítek Josefu Schulzovi, neděle svatodušní 1888 [20. května]**

Dostali jsme časně zrána statného klučika.<sup>68</sup>

### **36) 19. 11. [?], Josef Zítek Josefu Schulzovi**

V Elčovicích, pošta Čkyně

Opakuje žádost před dávnou dobou již pronesenou za zprávu ohledně stavu pana bratra, která, jak doufám a přeji, jen dobrou bude. Srdečné pozdravy<sup>69</sup>

### **37) Nedatováno, Josef Zítek Josefu Schulzovi<sup>70</sup>**

Mému milému starému příteli z hloubi duše co nejsrdečnější novoroční pozdravy.

### **38) Nedatováno, Josef Schulz Josefu Zítkovi<sup>71</sup>**

Nejsrdečnější pozdravy

### **39) Nedatováno, Josef Zítek Josefu Schulzovi**

P. f.<sup>72</sup>

<sup>63</sup> Strahovský opat Jeroným Zeidler (1790–1870), který se zúčastnil také I. vatikánského koncilu, zemřel 1. března 1870.

<sup>64</sup> Josef Mánes v Římě pobýval zhruba od poloviny března do začátku dubna 1870. Líčené potíže souvisely s jeho podlomeným zdravím. Srv. také Mánesovu korespondenci s Vojtěchem Lannou a jeho manželkou Franziskou, roz. von Bene (Miroslav ANGER a Jindřich ANGER (ed.), Josef Mánes – dopisy, Praha 1998).

<sup>65</sup> Jak vyplývá z korespondence s rodiči, plánovaná cesta na Sicílii se odehrála ve společnosti architektů Jana Machytky, Františka Schmoranze a Zdenko Schuberta von Soldern (1844–1922). Po 10. 5. 1870 čtveřice vyrazila přes Neapol do Palerma, odkud se na začátku června vrátili lodí zpět do Neapole, aby odtud následně podnikali kratší výlety do Salerno, Amalfí, na Capri, navštívili Herculaneum i Vesuv. Z Neapole vyrazil Schulz již sám v první polovině července přes Řím, Florencii, Ravenu, Ferraru a Padovu do Benátek. Odtud zamířil přes Veronu, Mantovu a Mnichov do Prahy. Srv. dopisy rodičům z 10. a 16. 5., 8. 6., 8. a 19. 7. 1870 (ANM, Josef Schulz, inv. č. 98).

<sup>66</sup> V originále: „[...] seit dem aber d[a]nk Frankreich das päbstl[iche] Geld außer Cours ist, hat man hier mehr, als angenehm ist.“ Od konce roku 1867 byl Řím pod kontrolou francouzské posádky, která chránila zbytky církevního státu. V letech 1866–1870 byla na území Říma měnou papežská lira. Schulz Itálii opouštěl těsně před završením risorgimenta (vrátil se 31. 7. 1870). 20. 9. 1870 došlo k obsazení Říma italskou armádou a zániku Papežského státu.

<sup>67</sup> Součástí paláce byl také ateliér pro studenty vídeňské akademie. Anton Romako (1832–1889) – rakouský malíř, absolvent vídeňské akademie.

<sup>68</sup> Korespondenční zálepka. Editováno v K. KSANDR, Josef Zítek, s. 16. Originál dopisu byl vrácen rodině Zítkových (Srv. Z. DVORÁKOVÁ, Josef Zítek, s. 465). „Klučikem“ byl druhorozený syn Rudolf Zítek (1888–1959).

<sup>69</sup> Revers tištěné vizitky s textem *Dvorní rada Dr. J. Zítek Praha*. Dotaz se zřejmě týká bratra Jana Zítka. Roku 1888 se nemocný Jan Zítek po smrti své ženy odstěhoval k bratru Josefovi na jeho sídlo ve Lčovicích. Vzkaz je psán česky a pochází z doby těsně předtím.

<sup>70</sup> Tištěná navštívenka s textem „*Architekt Professor Zitek*“.

<sup>71</sup> Tištěná navštívenka s textem „*Josef Zitek Architekt k. k. Professor*“.

<sup>72</sup> Rukopisná navštívenka s textem „*J. Zitek p. f.*“.